

Lectuur

BARTHOLOMEW, Charles, *Mechanisch speelgoed*, 1979, Alphen-aan-de-Rijn, Septuaginta.

D'AVENEL, Georges, 'Jouets français contre jouets allemands', *Revue des Deux Mondes (1829-1971)* 27.2, 1915, pp. 340-368.

DAMAMME, Jeanne, 'Jouets scientifiques, techniques et mécaniques du musée du Jouet de Poissy', *Bulletin d'histoire de l'électricité* 31, 1998, pp. 139-142.

THEIMER, François, 'L'histoire des industries françaises du jouet et l'électricité. Les précurseurs.', *Bulletin d'histoire de l'électricité* 31, 1998, p. 119-134.

TRUITT, Elly Rachel, *Medieval Robots: Mechanism, Magic, Nature, and Art*, 2015, Philadelphia, University of Pennsylvania Press.

WELTENS, Arno, *Mechanisch blikken speelgoed*, 1976, Amsterdam, Kosmos.

Met dank aan

Zahava Seewald
Céline Bultreys
Anne Deckers

Research en tekst

Meggy Chaidron

Grafisch ontwerp

Collin Hotermans

NL vertaling

Macha Snouckaert van Schauburg

V.U.

Marcel Vermeulen
1 Raadsplein
1070 Anderlecht

Anderlecht
1070

DE BIJZONDERE VOORWERPEN NR. 7

‘Verspreiders van speelgoed’: mechanisch speelgoed van de gemeentelijke musea van Anderlecht

Tijdens de periode dat het Begijnhof gesloten was vanwege renovatiewerkzaamheden zet het Erasmushuis elke maand een bijzonder voorwerp uit de omvangrijke historische, archeologische, folkloristische en religieuze collectie van de gemeentelijke musea in de kijker. U krijgt hier drie stukken mechanisch speelgoed van Duitse herkomst te zien.

1

2

3

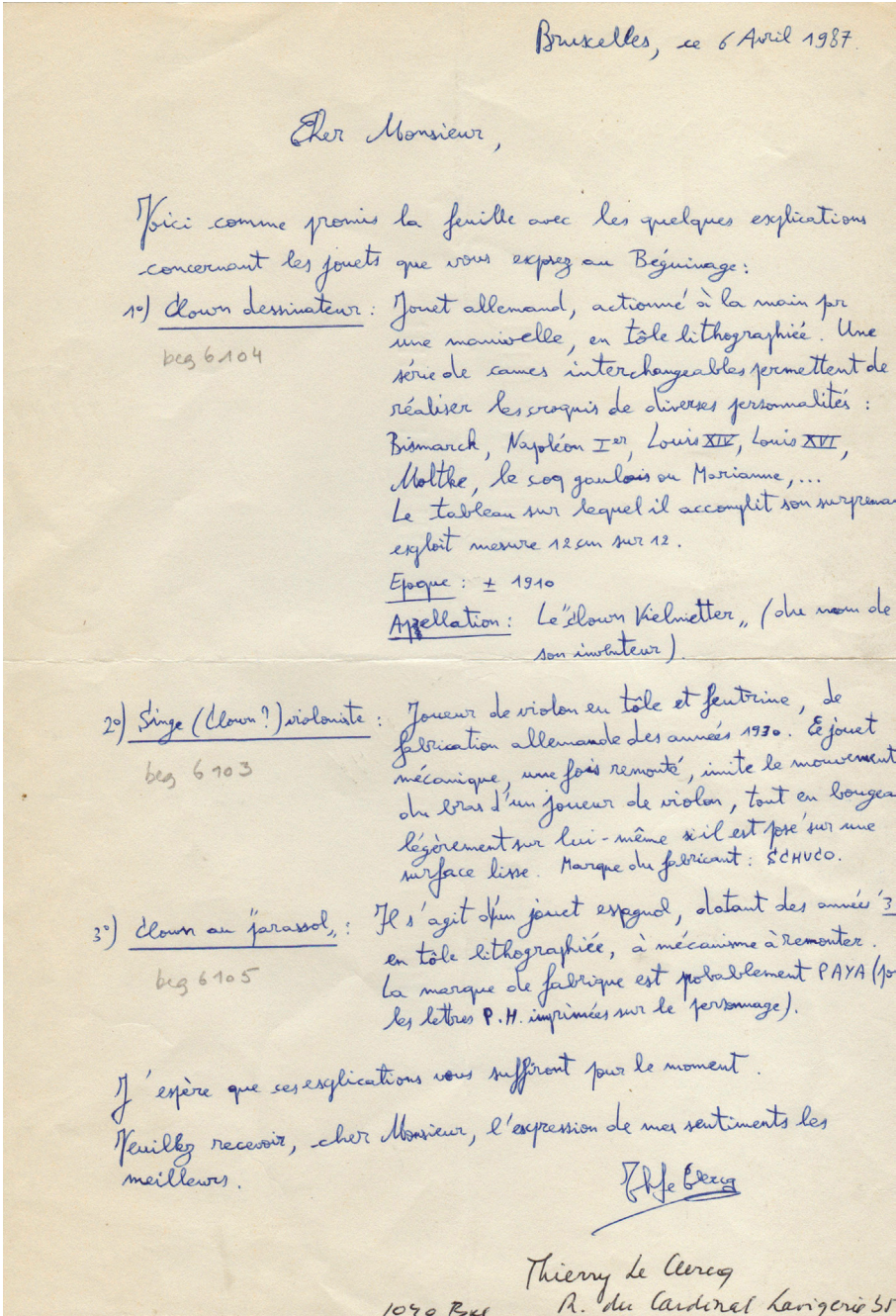
Hoewel er al sinds de Oudheid automaten bestaan, zullen ze pas tijdens de Renaissance in de mode raken vooral bij de adel en gefortuneerde personen, in het bijzonder de mensachtige robot (de ‘Mechanische Ridder’), in staat zich te verplaatsen en ontworpen om de soldaten aan het front te vervangen, bedacht in 1495 door Leonardo da Vinci. Tijdens de industriële revolutie bereikt de fabricage van automaten zijn hoogtepunt, met name de productie van mechanisch speelgoed.

De geschiedenis van mechanisch speelgoed

In de 17de eeuw doet elektriciteit zijn intrede in de wereld van het speelgoed onder zijn statische vorm. Zo kijken kinderen geamuseerd toe hoe een stukje goudblad beweegt over een metalen bordje, vastgehouden door een trekpop. Tijdens de 19de eeuw wordt het geanimeerd speelgoed hoe langer hoe complexer en omstreeks 1865 wordt in Parijs door Jean Roullet en Ernest Decamps het eerste stuk mechanisch speelgoed gecreëerd, een pop die kan lopen, *L’Intrépide Bébé [de Stoutmoedige Baby]*. Eind 19de eeuw begin 20ste eeuw – de gouden eeuw van de automaten – ontstaat er een grote variatie aan mechanisch speelgoed, van een slangenbezweerster tot een melkgevende koe. De markt wordt dan overspoeld door Duits speelgoed vanwege hun onbetwistbare technologische superioriteit en een volledig gemechaniseerd productieproces, met inbegrip van het kleuren, waardoor het speelgoed als lopendebandwerk kan worden geproduceerd. Zo komt begin 20ste eeuw een derde van het op de Belgische en Franse markt verkrijgbare speelgoed uit Duitsland. De meest gereputeerde ‘verspreiders van speelgoed’ zijn gevestigd in Nuremberg en drie van de tijdens deze maand in het Erasmushuis tentoongestelde stukken zijn afkomstig uit deze Beierse stad. Heel wat stukken mechanisch speelgoed zijn in ons bezit gekomen, omdat naoorlogse verzamelaars er, tegen een lage prijs, waardevolle voorwerpen in zagen, die bovendien gemakkelijk konden worden opgeslagen met als gevolg dat talrijke personen ze begonnen te verzamelen.

De automaten van de gemeentelijke musea van Anderlecht

Al deze stukken dateren uit de eerste helft van de 20ste eeuw. De Tekenclown, ook wel Vielmetter-clown genoemd naar de naam van zijn uitvinder Phillip Vielmetter, kan verschillende tekeningen maken van historische figuren zoals Lodewijk XIV, Napoleon, Bismarck, koningin Victoria en zelfs een kaketoe, ‘Merry Christmas’... - dankzij verwisselbare schijfjes in het voetstuk die de concentrische beweging van het door de zwengel aangedreven mechanisme omzet in een rechte lijnige beweging die de arm doet bewegen. De andere Duitse stukken zijn een Clown-violist en een Muis met bierpul die parallel aan hun bewegingen ook een paar stappen kunnen zetten. Deze beide voorwerpen daterend uit de jaren '30 zijn afkomstig van het atelier Schuco, bekend om zijn Dinky Toys en dat sinds 1912 in Nuremberg gevestigd was.

1 Vielmetter Clown (Tekenc clown)

Een automaat in beweging gebracht door middel van een zwengeltje en waarvan de verwisselbare schijfjes in het voetstuk ervoor zorgen dat er een schetsmatige tekening kan worden gemaakt op een doek van 12 bij 12 cm.

Nuremberg, Duitsland, ca. 1910

Bedrukt blik

12 x 12 x 12,5 cm

Inv. BEG 6104

2 Clown-violist

Automaat met een zwengeltje in beweging gebracht, die de bewegingen van een violist nabootst.

Nuremberg, Duitsland, ca. 1930

Blik, wolvilt

12 x 7 x 5 cm

Inv. BEG 6103

3 Muis met bierpul

Automaat met een zwengeltje in beweging gebracht, uit bierpul drinkende muis.

Nuremberg, Duitsland, ca. 1930

Vilt, metaal

10 x 2,8 x 3 cm

Inv. BEG 6102